ványa: hogy az előkészítő gimnáziumban németet tanuljanak. Mert azt hiszem, kitűnt az eddigiekből, hogy legideálisabb állapot az volna, ha a fiú, mikor a latintanulásba fog, már egy indogermán nyelvet tudna. Hogy aztán iskolában gyakorlatilag a németet meg lehetne-e tanítani, az más kérdés s azzal most foglalkozni nem akarok. Én ama hitemnek, szilárd meggyőződésemnek akarok csak most hangot adni, hogy a fiú azt az időt ha eljátszotta is, már okosabban fölhasználta, mintha coniugatiót vagy declinatiót magolt volna. Fejlettebb értelem egy félév alatt megtanulná azt, amit a fejletlen két év alatt — nem megtanul, hanem megún, meggyülöl. Akkor természetesen másként válogatva meg s másként tárgyaltatva az auktorokat, ha nem kellene folyton még a hetedikben is Vergilius legszebb hasonlatait bosszantó, kicsinyes alaktani faggatásokkal félbeszakítanunk; akkor, mondom, tán meg lehetne közelíteni a tantervben kitűzött ideális magas célt, ami a jelenlegi viszonyok mellett bizony csak pium desiderium.

És ezzel be is fejeztem a mondanivalómat, még csupán az van hátra, hogy az itt elmondottak természetes folyományaként a következő indítványt terjesszen a tisztelt tanári kör elé:

Mondja ki a tanári kör, hogy az első és második gimnáziumban a latintanítást nemcsak hogy hasznosnak nem, hanem egyenesen károsnak tartja s így kivánatos, hogy az első és második gimnázium tantárgyai közül a latin töröltessék.

MÁRKOS ALBERT.

A HORVÁT KÖZÉPISKOLAI TANTERVRŐL.*

Horvátországban a középiskolai tanterv megváltoztatása van napirenden. Az új tervezet, melyet egészben a horvát középiskolai tanáregyesület dolgozott ki, nemsokára végleges elbirálás tárgya lesz s a jövő tanévre minden valószínűség szerint életbe lép. Körülbelül másfél év előtt történt az első lépés e kérdésben. A horvát tanügyi kormány ugyanis 1904 végén felhivást intézett középiskolai tanárainak egyesületi választmányához s véleményes jelentést kért tőle az érvényben levő tanterv módosításáról, illetőleg megváltoztatásáról. Elvi álláspontjában az ifjuság túlterhelésének kérdésére fektette a fősúlyt s oly tervezetet kivánt, mely az erre vonatkozó s úgy látszik, ott, Horvátországban igen sűrűn felmerült panaszoknak elejét vehetné. Ennek kapcsolatán azonban minden oly változtatást megengedhetőnek mon-

* A «Nastavni Vjesnik» című pæd. folyóirat (szerk. Manojlović G. Zágráb) és más források alapján.

dott, melyet a jelenlegi szervezet fenntartásával módszertani vagy más tapasztalatok igazolnak. A horvát kormánynak oly kezdeményezéséről van itt tehát szó, mely a mi, hét év előtti revizionknak felel meg. Történt is különben erre némi utalás, mert az említett felhivás kifejezetten hangsúlyozza, hogy a tervbe vett változtatások semmi esetre se vonjanak maguk után valamely visszaesést a *magyar* s az osztrák középiskolákhoz képest.

A horvát tanáregyesület nagy buzgalommal fogott a munkába s kebeléből szakosztályokat alakítva, ezekre bízta a tervezet kidolgozását. A kormány azonban valamennyi középiskolai tantestületnek is módot nyujtott a közreműködésre. Értekezleteiken ezek sorban megvitatták a napirendre tűzött kérdést s megállapodásuk eredményét mint esetleges új anyagot szintén a szakosztályok rendelkezésére bocsátották. Ily előzmények után következett be az új tervezet részletes kidolgozása. A szakosztályok erre a célra Zágrábban dec. 28-tól jan. 2-ig együttes üléseket tartottak. A kormány a benyujtott tervezetet elfogadta s felülbirálása végett most készül Horvátország összes tanügyi köreiből anketet összehívni.

Mint jeleztük már, a horvát középiskolai oktatás új tervezete irányára és szellemére nézve a mi revizionknak felel meg. A fődolog volt a túlterhelés kérdése s a zágrábi tanáregyesület ennek tanulmányozásában is a mienkhez hasonló eredményre jutott. A középiskolák ellen felmerülő vádat, az ifjuság túlterhelését, ő is elejthetőnek mondotta. A horvát tanuló semmivel sincs jobban megterhelve, mint a magyar vagy az osztrák s még kevésbbé, mint a német tanuló. Elismerik azonban a horvát tanférfiak, hogy a tananyag derekas munkát ró a mai gimnazistára vagy reálistára, de ezt mennyiségileg csökkenteni a tudományok jelenlegi stádiumában s az iskolák mostani szervezete mellett valóban kockázatos. Kiemelik egyszersmind, hogy a középiskolának továbbra is tulajdonképeni feladata az egyetemi tanulmányokra való előkészítés. A túlterhelésnek tulajdonított nehézségek — szerintük is — másutt lappanganak, még pedig a tanterven kívül. Az egyik baj a nagy létszám, mely magával hozza a középiskolába a sok selejtes elemet. Náluk sincsen a népiskolából való átmenetben belső, szerves kapcsolat. Ők is panaszkodnak a tanszemélyzetben előforduló gyakori változásokról. A tankönyvek sem teljesítenek elég jó szolgálatot és sokat vétenek e tekintetben a laza és bizonytalan terminologiával. Megjegyezzük, hogy a horvát tanárok éppen az új tervezet készítésével egyidejűleg az egységes terminologia megállapítására bizottság kiküldését kérték. Nálunk a «szótár» lesz hivatva segíteni e bajon. A jelzett panaszok tehát mind oly természetűek, melyek nálunk is eléggé ismeretesek. Sőt — azt hisszük —

abban is osztozkodhatunk velük. amit ők speciális honi bajuknak mondottak, hogy t. i. sok tanulójuk a társadalomból, még több a legközelebbi környezetből nem meríthet megfelelő szellemi támogatást.

Ily körülmények között az óhajtott változtatásoknak nem volt más módja, mint az, melyhez 1899-ben a mi tanáraink is folyamodtak. Könnyítést a siker érdekében csak az anyag jobb kiszemelésével, kedvezőbb elrendezésével s áttekintőbb csoportosításával lehetett elérni. Ehhez járultak azután módszertani helyesbítések. Lényeges változásról csak a nyelvek tanításában lehet szó. A horvátok is modernebb felfogást követtek azzal, hogy a grammatikai anyagot a legszükségesebb minimumra szorították s olvasmányokra fektették a fősúlyt. A klasszikus oktatásból kiküszöbölték a sok fordítást latinra és görögre s redukálták az írásbeli dolgozatokat. Előtérbe helyezték az irodalmi s a régiségtani elemeket, hogy ezzel is mélyebb betekintést biztosítsanak a görög-római kulturéletbe. A német nyelvet gyakorlatibb alapra fektették. Csökkentették ugyan az eddigi anyagot, de másrészt még intenzivebb eredményt tűztek ki célul, mert e nyelvre szánt tanidőt, legalább a gimnáziumokban, szaporították. A tervezet egyik újítása a horvátban, az anyanyelvben mutatkozik. A Dráván túl is a nemzeti nevelés érdeke lebegett a szem előtt. A horvát nyelv gimnáziumi tantervét kiterjesztették a reálgimnáziumokra is, hogy ily módon a nemzeti műveltség tekintetében teljes paritást biztosítsanak. Ezt célozták az ó-szláv nyelvvel is, melyet eddig csak a gimnáziumban tanítottak, most pedig a középiskola minden tagozatában a VII. és VIII. osztályban. Uj dolog ez utóbbi két osztályban a szabad előadásokban való gyakorlat is (élő szóval).

Megemlítjük még a *magyar nyelv tanítását.* Ezt 1894-ben vezették be Horvátországba, tehát akkor, midőn középiskoláik jelenlegi szervezése történt. Az új tantervvel egyidejűleg három helyen kezdték tanítani: az eszéki, zimonyi és az egyik zágrábi intézetben. Tájékoztatásul utalunk arra, hogy a horvát középiskolák tulajdonképen három tagozatuak: vannak tiszta gimnáziumok s *bifurkált reálgimnáziumok.* Ez utóbbiak a mi reáliskoláinknak felelnek meg. Bennük az egységes alapon meginduló oktatás a III. osztálytól kezdve kétfelé ágazik; a kötelező latin nyelvvel reálgimnáziumi s a kötelező francia nyelvvel reális irányban. A magyar nyelvet a reális irányú tantervbe illesztették s az V. osztálytól kezdve annak szerves részévé tették. Tanulása fakultativ jellegű, de kötelező oly tanulókra nézve, kik a felső osztályokban nem folytatják a franciát. Igy a horvát reáliskolákban a magyar nyelvvel beállott a bifurkáció.

Volt szó az új tervezet készítésénél arról, hogy a magyar taní-

tást szélesebb mederbe tereljék s az erre vonatkozó javaslat szerint már a III. osztályban kezdjék. Így több idő jutna az irodalomtörténeti anyagra s a siker is általában nagyobb lehetne. Ezzel szemben a nyelvészek különösen arra hivatkoztak, hogy az alsó osztályokban 4 élő nyelv — a horvát, francia, német és magyar — kerülne a tantervbe, ami nagy didaktikai nehézséget okoz. Megmaradt hát a régi beosztás, melyet ujólag is azzal indokoltak, hogy a horvát tanulónak ez elég az újabb irodalom megismerésére, a nyelvet pedig 4 év alatt annyira elsajátíthatja, hogy szellemi kontaktust tarthat fenn a magyar világgal s tanulmányait esetleg magyar nyelven folytathatja. Elfogadták azonban az illető nyelvészeti szakosztálynak azt az indítványát, hogy az intenzivebb siker érdekében a szorgalmi idő heti 2 órával szaporíttassék. Így már most a magyar nyelv heti 14 órával szerepel a horvát középiskolai tantervben. Nem lesz érdektelen tanításának egész menetét bemutatni az új tervezet szerint.

A magyar nyelv tanítás célja: könnyebb magyar irodalmi művek megértése s bizonyos ügyesség írásban és beszédben.

Az V. osztály anyaga. Nyelvtan. Hangzók, kiejtésük; olvasás, írás, a szótag, a főnév és ragjai; a birtokos személyrag, a melléknév, ragozása és fokozása; a határozói ragok, névutók; számnév, a szabályszerű igék főbb idői a jelentő módban. A II. félévben 8 iskolai dolgozat (3 fordítás, 5 diktandó). Heti 4 órában.

A VI. osztály tananyaga. 1. *Nyelvtan* heti 2 órában. Az V. osztály tananyagának ismétlése. A felszólító mód, a «lenni» segédige s a rendhagyó igék ragozása. 2. Olvasmány heti 2 órában. Kisebb mesék, elbeszélések, regék, rövidebb leírások és kisebb költemények. A VI. és VII. osztály számára való olvasókönyv I. része. Minden félévben 8 iskolai dolgozat (4 fordítás és 4 diktandó). — Segédkönyv: Magyar-horvát szótár. Heti 4 órában.

A VII. osztály tananyaga. 1. *Nyelvtan.* A szerzett nyelvtani ismeretek ismétlése az olvesmány elemzése alapján. 2. *Olvasmány.* Fokozatosan nehezebb szöveg tartalmának olvasása és elbeszélése; beszélgetések az olvasott szöveg alapján; a VI. és VII. osztály számára való olvasókönyvből nehezebb költemények emlézése és tartalmuknak elbeszélése. Félévenkint 3 iskolai és 3 házi dolgozat; részben horvát szöveg fordítása, részben olvasott szöveg és költemények reprodukálása. — Segédkönyv: Magyar-horvát és horvát-magyar szótár. Heti 3 órában.

A VIII. osztály anyaga. 1. *Nyelvtan.* *1.* Szerzett nyelvtani ismeretek ismétlése rövidebb olvasmányok elemzése alapján. *2.* Szöveg olvasása és elbeszélése; beszélgetés az olvasottak alapján, ujabb magyar költők műveinek tartalmi elbeszélése s tanulása könyv nélkül. A VIII.

osztály számára való olvasókönyv. 3. A 19. század elejétől napjainkig terjedő időszak legnevezetesebb magyar íróinak élete, valamint műveik, lehetőleg a 2. alatt jelzett, olvasmányokkal való kapcsolatban. Felveendők csak ezek a költők: Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály, Katona József, báró Eötvös; Jókai Mór, Petőfi Sándor, Arany János, Szigligety Ede, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc — a VIII. osztályú olvasókönyv függeléke alapján. Ezt csak (?) a jobb előmenetelű tanulóknak kell átvenniök s azoknak, kik hazulról beszélik a nyelvet. — Félévenkint 2 iskolai és 3 házi feladat, még pedig fordítás horvátból, az olvasott szöveg és költemények reprodukálása, avagy szabad dolgozat; 1 házi dolgozat tárgya félévenkint magyar szöveg fordítása horvátra. Segédkönyv: Magyar-horvát és horvát-magyar szótár. Heti 3 órában. POPOVICS IVÁN.

VIZSGÁZZANAK-E GÖRÖGBŐL, AKIK A FRANCIÁT TANÍTANI HIVATVÁK?

Állandó a hiány a francia nyelv- és irodalomra képesített tanárokban. Ujabban ismét erősen kerestek egy francia tanszékre odavaló embert. Míg más szakokat valósággal elárasztott az újabb nemzedék, úgyhogy épp a tömeges pályázókkal szemben lehetségessé és indokolttá vált a próbaéves rendszer behozatala, addig a francia szakon még most is, mint azelőtt — prætermissis prætermittendis — nem kevésbé érezhető a tanárhiány.

Vajjon mi lehet e feltünő, különös jelenségnek oka? Talán kevesebb hajlandóság mutatkoznék pályaválasztás alkalmával az e szakra menetelre? Csupán maga a kisebb hajlandóság aligha tételezhető fel, hiszen a modern áramlat, a modern nyelvek tanítása fontosságának mind nagyobb mértékben való felismerése épp nagy mértékben járulhat hozzá ez általános hajlandóság növeléséhez. Részünkről legalább azt hisszük, hogy éppenséggel nincs jogunk e téren a természetes hajlandóságnak kisebb fokát feltételezni.

Igen de hát mi lehet akkor e jelenségnek oka? — Voltak, akik magában a tanárképzésben keresték ez okot, erősen hangsúlyozván azt az elvet, hogy e nyelvet gyakorlatilag kell alaposan elsajátítani s hogy ez csak Franciaországban lehetséges, már most mindent erre alapítottak s viszont ennek hiányával okolták meg magát a tanárhiányt is. A közoktatásügyi kormány már évtizedek óta megtett e téren, amit lehetett s évről-évre kiküld egyeseket Franciaországba. Igaz, hogy ez kevés, azt joggal vethetik ellene, de az adott viszonyok közt többet nem tehetünk. Ez a tény maga azonban, hogy az állam